

diferents. Dintre de tot, només aquest deixaria al-
gun marge d'esperança.

Llòssal, V. llossar

LLOSSAR, 'passar per la fornal el tall d'una eina agrícola per agusar-lo', abans o dialectalment *llaussar* (*llaussar*, *llaussiar*): sembla tenir el mateix origen que el rossellonès *llaussar*, *llussar*, *fer llussets*, 'llampegar', d'origen cèltic (LOUKIDATO-, LEUKETIO-), a causa de les espurnes i flamarades que alça el ferrer batent el ferro amb el mall, a l'enclusa o a la boca de la fornal. □ 1.ª doc.: *laucesar*, *laucesat*, 1309, 1310; *laucear*, 1180, 1372; *locidacione* en baix llatí de Cat., 1205; i *locidum* i formes semblants des de 1138.

«Tindrà condretz los molís, de fferre e de tota fer-
ramenta, e de *laucusat*» en un doc. relatiu als molins
de St. Esteve del Monestir, de l'any 1309, amb el sig-
nificat d'abstracte verbal 'acció de llossar, esmolar o
agusar la ferramenta del molí' (cf. ací FABRE), *InvLC* 20
(s. v., i *RLR* VIII, 57). En forma plenament verbal,
d'infinitiu: «qui port carbó a vendre, dóna, per quas-
cun sach, tant de carbó que n pusca hom una reyla *lau-
cesar*», en un doc. de c. 1310 del Cartulari de Tuïr
(*InvLC*, s. v. *rella*, i *RLR* x, 251), que el mateix Alart 25
explica bé: «assez de charbon pour aiguiser un soc de
charrue». Dades on la ð intervocàlica està encara repre-
sentada per -s-. En uns comptes de Perpinyà de 1372
ja ha caigut del tot aquesta consonant: «G. Mentet,
faber de Perpiniano, receipt 40 sol. pro *lauceando* 22 30
cuspides martellorum piqueriorum» (els tallants de les
escodes o malls d'uns *piquers* o picapedrers) (*RLR*
x, 251n.).¹

També apareix en terres de més a Migdia, on el
verb es troba encara amb *au* en un doc. de 1180;² però 35
aviat hi presenta el vocalisme de la síl·laba inicial, mo-
noftongat en forma més o menys tancada: donant la
impressió d'un terme molt estès o general en el do-
mini lingüístic, que conservava encara *au* en rossello-
nès i algun parlar veí (d'acord amb els fets estudiats
en *LleuresC*, pp. 293-4), però aviat l'eliminà fora
d'allà.

Així trobem ja «per *lossear* les ferramentes» en
docs. mallorquins de 1309 (*BSAL* VIII, 263b, 269b);
«*lucear* una escoda» costava «una malla», segons un 45
del Berguedà, de 1331 (Serra Vilaró, *Pinós i Matapl.*
III, 13). I també en terra valenciana es va arribar fins
a *u*: «les monges / — / a qui les ou, / paren sibilles, /
e són centilles / a fer gran foc; / firen de broc, / ben
luçiaades! / e simulades / santes, profetes, / paren 50
travetes, / e fan cembells, / a jovençells / e hòmens
sants / --», JRoig (*Spill*, 5609). I així quedà en val.:
«lo convent --- pagarà lo *llu<s>siar* dels pics, y li
deixaran los tascons que aurà menester per a tallar
dites pedres», CastdPna., 1555 (Traver, *Antigs. Castd.* 55
Pna., p. 318). *AlcM* cita ja aquesta forma en un doc.
de 1416, que deu ser de cap a Ribagorça com molts
d'aquesta col·lecció de MiretS.

En efecte és una forma que ha quedat, si fa no fa,
de llarg a llarg dels dialectes occidentals: *lussiar* a la 60

zona val. Albaida-Ribera, si bé més aviat *llossiar* cap
a Castalla i la zona central (EValor-JGiner, 1950-55);
lusiá se sent també en el sector Ebre-C. Barberà (JSa-
les Vallès, 1970); en el Matarranya: «*luþiá*: aguzar la
reja» Aiguaviva, SGuarner, *RFE* xxxiii, 41; cap a
Garrigues-BURGell (BorgesBl., *BDLC* VI, 53); *AlcM*,
s. v. *lussiar*, l'assenyala en altres pobles de l'Ebre i
Matarranya. I deu anar seguint així al Nord, fins als
Pirineus centrals catalans, incloent-hi Benasc (Ferraz,
74), i no cal dir que la Ribagorçana: «*lussiar*: afinar
una eina, traure-li punta o tall quan s'ha esmossat,
quan s'és feta bossuda» a Sopeira (*Congr. IntLLCat.*,
426).

Per arribar fins això des del *lauceðar* primitiu, en-
cara reflectit per les formes rosselloneses, és natural
que es vagi passar per formes intermèdies. Per una
banda *locear*, que és el que degué esdevenir (amb -y-
antihiàtica) *llosseiar* en el Flamicell: Violant i Simorra,
parlant de les eines d'enfornadors (*BCEC* XLVII, 16);
per l'altra, *llaussar*. Forma que en aquest mot encara
s'estén (cf. *llaure* = *lorer*) al Sud de l'Albera, certam-
ent per tot l'Empordà, crec haver-la oïda per la Sel-
va i en tot cas a Sant Pol de Mar (c. 1930). És la que
sempre vaig sentir al meu pare, que la usava des de
les primeres obres: «--- de les democràcies rurals, que
no es troben enlloc més com a Catalunya; també aquí
—dius tu— creixia la mala herba, però hi hem cor-
regut a fangar, i allí on amb la fanga no n'hi ha hagut
prou, hem calat foc a la brosta, i hem ensorrat l'ara-
da, ben *llaçada*, d'acer» (*Cartes d'un Visionari* v,
§ 15, p. 76); «quan li manava que anés a fer *llaussar*
l'aixada a cal ferrer d'Arenys de Munt, no li deia mai
per on havia de passar» (*Silèm*, v, p. 79).

Llossar és la forma del català central i de la llen-
gua comuna, que el diccionari Aguiló assenyala en
textos de la zona barcelonesa, de 1848 i 1868; i la
que registra la moderna tradició lexicogràfica, des del
DTO. 1647: «renovare ---, exacuendo, vomeres, ligo-
nes, marra, bipalia», «*llossar* instruments de ferro:
nova acie armare; aciem instaurare» (Belv., Lab.). Allí
i a Mallorca, *DFgra.* i *DAMen.*: «*llo(s)sar* tr.: afegir
ferro a punta de càvec, d'aixada etc.». Altrament és ja
la forma que llegim en el S. xv, en algun dels textos
referents als usos de la pagesia de remença: «en al-
guns termes --- se paga un cens apellat *lòssol* --- en
aquesta manera: que los pagesos quant avian anar
luyn de lur mas a *llossar* reyas e arades ---, a ells fou
provahit ---, en haver en los dits térmens --- ferrer que
faés aquella faena, que los dits ma(s)os lo pagassen
en forment»: en el projecte de concòrdia entre pagesos
i senyors, de la Generalitat, de 1462 (Hinojosa, *Reg.*
SeñAgrCat., p. 370).

D'altra banda, la forma dels nostres dialectes occi-
dentials, passa un tros enllà, de Nord a Sud, de la nos-
tra frontera lingüística: arag. *luciar* «apuntar la reja
o arado» [1840, PMPeralta, Borao, = «sacarles pun-
ta», *DACEsp.*], Casp *aluciar* 'esmolar eines tallants'
(Casac., *BDC* xxiv, 160). Formes que apareixen també
a Múrcia: aquella en el «panocho» (Lemus), aquesta
amb validesa més general (GaSoriano).